

Hof Cranestein (2)

Buitenplaats en boerderij bezuiden Oostkapelle

Jaco Simons

Het landgoed dat in deze bijdrage centraal staat, moet er een van aanzien zijn geweest. Het toen gloednieuwe buitenverblijf kreeg rond 1655 namelijk een plekje op de zeer bekend geworden Kaart van Walcheren van Nicolaas Visscher en Zacharias Roman en dat terwijl dit cartografenduo niet erg scheutig was met het vermelden van buitenplaatsen. In de vorige aflevering van Nehalennia verscheen het eerste deel over Hof Cranestein. Daarin werd geschreven over de opbouw van Crane Hofste(de) of Cranestein (vanaf 1645), wie de grondlegger ervan was (Adriaen Crane) en welke eigenaren hem in de loop der jaren opvolgden (Crane's dochters en vervolgens zijn kleinzoon). In dit tweede deel gaan we zien wat er met Cranestein gebeurde ná het tijdperk Crane. Want als we vandaag de dag over de Wijkhuijweg gaan, even ten zuiden van de dorpskern van Oostkapelle, zien we allang geen zeventiende-eeuwse buitenplaats meer staan; wel een prachtige (woon)boerderij met een bijzondere boerenschuur.

Mr. Herman de Keijzer

Na het tijdperk Crane kocht mr. Herman de Keijzer in 1719 het landgoed.¹ Ondanks dat de familie Crane uit het beeld was geraakt, bleef de naam Cranestein behouden. Herman de Keijzer werd in 1675 in Middelburg geboren. Hij trouwde met Anna Boursse. Zijn vader was mr. Jacobus de Keijzer, raad, schepen en burgemeester van Middelburg. Herman de Keijzer was thesaurier in Middelburg en hield zich dus bezig met financiële en belastingtechnische zaken. Verder was hij secretaris bij de Zeeuwse Rekenkamer, commissaris bij de Wisselbank en bij de Middelburgse Commercie Compagnie. Zijn belangrijkste baan was echter het raadsheerschap bij de Raad van Vlaanderen. Lange tijd, tussen 1727 en 1756, was De Keijzer lid van dit college dat in het abdijcomplex van Middelburg vergaderde.²

Enkele jaren voor zijn dood in augustus 1761 besloot De Keijzer om Cranestein van de hand te doen. Maar liefst

Crane Hofste(de) op de kaart van Walcheren van het cartografenduo Visscher-Roman, circa 1655

Prent van Cranestein uit 1662, in: Nicolaas Visscher, *Speculum Zelandiae*, Amsterdam 1668

38 jaar lang had hij de buitenplaats onder zijn hoede gehad! De Keijzer bereikte de hoge leeftijd van 86 jaar. Hij overleed in de Middelburgse Bogardstraat en vond dicht bij zijn huis zijn laatste rustplaats, namelijk in de Oude Kerk.³

Kaart van Walcheren van de broers Hattinga uit ca. 1750, met Cranestein ten zuiden van Oostkapelle

Op de kaart van Walcheren van de broers Hattinga uit circa 1750 werd de naam De Keijzer vereeuwigd. De identiteit van de buitenplaats werd abusievelijk als Craeijesteijn weergegeven. Craeijesteijn was echter een landgoed op het Zeeuwse eiland Schouwen.

Compagnons in onroerend goed

Als gevolg van een economische teruggang die zich vanaf ongeveer 1750 geleidelijk had ingezet, was het in bezit hebben en onderhouden van een buitenplaats voor vele eigenaren niet meer haalbaar. Na De Keijzer treffen we op 6 februari 1757 dan ook twee investeerders, namelijk de compagnons Claas van der Vorst⁴ en Leendert Bomme.⁵ Deze heren hadden een geheel andere toekomst van de buitenplaats voor ogen en zagen dit stuk onroerend goed zuiver als belegging. Na hun aankoop besloten zij om het landgoed grotendeels te ontmantelen en rendabel te maken voor landbouwdoeleinden. Het herenhuis werd afgebroken, het afbraakmateriaal verkocht, de siertuinen werden omgeploegd en de vijvers gedempt. Er bestaat twijfel over het lot van de U-vormige gracht waarbinnen het herenhuis stond. Werd deze behouden of, voor een deel, gedempt? Op een kadastrale kaart van Oostkapelle uit 1830 lijkt de gracht nog intact te zijn. Deze ligt echter niet helemaal op dezelfde plek als voorheen. De gracht uit 1830 bleef tot aan de Tweede Wereldoorlog voor een deel zichtbaar, maar is misschien niet exact de waterpartij uit de tijd van Crane.⁶ In elk geval ging Cranestein in 1757 verder als boerderij waarop een pachter werd gezet om het bedrijf te runnen.

Het lijkt er op dat Nicolaas (Claas) van der Vorst makelaar was, want zijn naam treffen we zeer regelmatig aan in transportakten van onroerend goed. Van der Vorst was ook gezworene (bestuurder) bij de watering van de Vijf-ambachten van Walcheren. Hij was getrouwd met Susanna de Voogd en woonde zeker in 1798 aan de Middelburgse Seisweg.

Leendert Bomme werd in 1727 geboren als zoon van Jan

Bomme en Margaretha van Besten. Hij trouwde in 1750 met Sara Paays. Hij werd een aanzienlijke Middelburgse koopman genoemd. Bomme zat in de lakenhandel. Daarnaast was hij directeur van de Assurantie Compagnie en de Middelburgse Commercie Compagnie. Verder was hij nog regent van het plaatselijke tuchthuis en secretaris van het Teeken Collegie. De veelzijdige Bomme was een groot liefhebber van sterren- en natuurkunde en in dat verband was hij actief als secretaris van het Natuurkundig Gezelschap te Middelburg.⁷

Al op 18 januari 1760 kwam er een einde aan het compagnonschap Van der Vorst-Bomme dat slechts drie jaar had geduurd. Claas van der Vorst werd nu alleen eigenaar van Cranestein.⁸

Hendrikse, Koole en het tijdperk Maljaars

Van der Vorst bezat Cranestein meer dan 30 jaar, want pas op 25 mei 1787 treffen we de volgende eigenaar, de Oostkappelse landbouwer Jan Hendrikse.⁹ De pachter die tijdens Van der Vorst op de boerderij werkte verdween omdat Hendrikse zelf zijn boerenbedrijf ging bestieren. Hendrikse bleef niet erg lang op Cranestein. Al op 17 juli 1798 verkocht hij zijn boerderij. Voor het bedrag van 2566 pond Vlaams werd Jan Marinisse Koole de nieuwe bezitter.¹⁰ De omvang van Cranestein en de bijbehorende grond bedroeg maar liefst ruim 63 gemeten, waarvan er 39 gemeten in de directe omgeving ofwel in het Gasthuisblok lagen.

Jan Koole kwam van oorsprong uit Serooskerke, maar verhuisde via Vrouwenpolder naar Oostkapelle. Hij trouwde in 1790 met Pieterella Melis. Naast zijn werk als landbouwer nam Koole zitting in de gemeenteraad van Oostkapelle. Nadat Jan Koole was overleden¹¹, brak het tijdperk Maljaars aan.¹²

De eerste Maljaars die op Cranestein gingen wonen en werken was Abraham Abrahamszoon Maljaars. Hij kocht de boerderij in 1826 van de erfgenamen van Jan Koole. Abraham werd in 1803 in Kleverskerke geboren uit het

Kaart van Walcheren van de broers Hattinga uit ca. 1750, met 't Houten Kraantje (hier Houte Kraantie) langs het duingebied van Oostkapelle

huwelijk tussen Abraham Janszoon Maljaars en Catharina Schout. Abraham sr. was een geboren Kleverskerkenaar, verhuisde naar Aagtekerke, maar keerde met de koop van de grote buitenplaats Delflust terug naar zijn geboortestreek.¹³ Abraham sr. telde voor zijn landgoed het enorme bedrag van 4670 pond neer.¹⁴ Dat betekende dat Abraham jr. uit een vermogende familie voortkwam en daarom in staat was om op slechts 23-jarige leeftijd een boerenhofstede te kopen. De omvang van het grondoppervlak van Cranestein bedroeg circa 25 hectare. Abraham jr. was getrouwd met Maria de Visser. Hij overleed op 6 februari 1874 in Oostkapelle.¹⁵

Abrahams opvolger was zijn zoon Jan. Hij was niet alleen actief op Cranestein, maar ook werkzaam als molenaar op de Oostkappelse molen aan de Noordweg. Jan Maljaars was in 1859 getrouwd met Catharina Koene. Een neef van zijn vrouw ging de molen pachten, nadat Jan had besloten om zich volledig over Cranestein te gaan ontfemen. Jan werd maar liefst 90 jaar oud en overleed in 1926. Al vele jaren eerder, vermoedelijk kort na 1906, had Jans zoon Zacharias het roer overgenomen op Cranestein. Zacharias Maljaars was in 1900 getrouwd met Jacoba Coppoolse. Zij was afkomstig van boerderij Pitteperk bij Serooskerke. Zacharias was een markant persoon in zijn dorp en verre omstreken. Hij was zestien jaar lang wethouder en tijdens de Tweede Wereldoorlog een aantal jaren locoburgemeester van Oostkapelle. Daarnaast was hij onder meer commissaris bij het waterschap. In het Land- en tuinbouwblad van de Zeeuwse Landbouw Maatschappij van 21 juli 1978 staat een bijzonder feit over hem vermeld: "Zacharias Maljaars bereikt de respectabele leeftijd van 100 jaar." In 1979 stierf hij.

In 1937 werd Zacharias' zoon Jan eigenaar van Cranestein. Jan Maljaars jr. was in 1929 getrouwd met Debora de Visser, van boerderij Nieuwerve bij Aagtekerke. Ook Jan jr. bewees uit een sterk geslacht te zijn voortgekomen, want net als zijn grootvader en vader bereikte hij een hoge leeftijd. Jan werd 93 jaar oud en stierf in 1996.

Rond 1960 nam Jans' zoon Zacharias het boerenbedrijf over. De in 1930 geboren Zacharias Maljaars jr. trouwde met Pieterella Leuntje Francke. Zij bracht haar jeugd door op boerderij Franckenhof bij Oostkapelle. Samen kregen Zacharias en Pieterella twee dochters.

Kort na 2000 verkocht Maljaars Cranestein en vertrok hij naar Vrouwenpolder. Er kwam niet alleen een einde aan Cranestein als agrarisch bedrijf, maar ook een einde aan het ongeveer 175-jarige Maljaarsstijlperk.

Toen ik Zacharias Maljaars enkele jaren geleden sprak in een verzorgingshuis in Domburg vertelde hij: "Ik ben 70 jaar lang actief geweest op het boerenbedrijf, eerst onder mijn vader en later zelfstandig. Boer is een prachtig beroep, maar door de ontelbare, van bovenaf opgelegde regels was het gewoon niet leuk meer. Ik vond het genoeg zo." De boerenschuur van Cranestein heeft met zijn opvallende 'knik' een aparte vorm. Daarover zei Maljaars: "Ik heb mij laten vertellen, dat men de schuur ooit wilde vergroten. De omringende gracht lag toen in de weg. Mogelijk koos men daarom voor die opvallende knik?"

In 2009 vond in het kader van het project 'Verborgene Buitens' op Cranestein een archeologisch onderzoek plaats, waarbij onder meer de gedempte U-vormige gracht voor een deel werd uitgegraven. Daarmee werd er een glimp van de ooit zo chique buitenplaats teruggehaald.¹⁶ Cranestein heeft nu de functie van (woon)boerderij, daar aan de Wijkhuijweg bezuiden Oostkapelle. De naam van de grondlegger is altijd behouden gebleven. Adriaen Crane heeft zich met zijn Cranestein weten te vereeuwigen.

Boerderij 't Houten Kraantie

In navolging van zijn broer Adriaen werd ook door Lourens Crane een naamsverwijzing in het leven geroepen. Lourens gaf zijn boerderij, die aan de duinrand van Oostkapelle lag en in dezelfde tijd als Cranestein werd gebouwd, namelijk de naam 't Houten Kraantie, met een knipoog naar zijn familienaam.¹⁷

Als we de overloper van de Vijfambachten van Walcheren

uit 1635 ter hand nemen, ontdekken we dat er nog geen sprake is van een boerderij in het zogenoemde *Blok Achter Cost Adriaen Perduijn*, de plek waar 't Houten Kraantje in latere jaren zou komen te staan. Er wordt in het lijvige boekwerk wel melding gemaakt van een stuk bos dat in handen is van ene Magarita Herckenbout. Uit de overloper uit 1656 kunnen we opmaken dat Lourens Crane, de oudere broer van Adriaen Crane, het initiatief heeft genomen om een boerderij te stichten.

Lourens was getrouwd met Anna van den Helm, weduwe van Pieter de la Palma. Nadat Lourens in 1669 was overleden, werd Henry Godin eigenaar van de boerderij. Godin werd vier maal gekozen tot burgemeester van Middelburg en was actief als bewindhebber van de Verenigde Oostindische Compagnie. In 1688 kregen de erfgenamen van Godin, zijn zonen Henry jr. en Johan, samen de bezittingen van hun overleden vader in handen. Drie jaar later werd Johan Godin alleen eigenaar. Johan had al twee jaar eerder het Huys ten Duyne gekocht. Dat lag, net als 't Houten Kraantje, aan de Duinweg in Oostkapelle, maar dan aan de westzijde van die weg.

't Houten Kraantje zou steeds bij het Huys ten Duyne blijven behoren. Na 1885 werd de boerderij door de erfgenamen van Jacques Phoenix Boddaert verkocht of gesloopt.¹⁸ H.M. Kesteloo heeft het in zijn boek 'Oostkapelle in woord en beeld' uit 1909, over het feit dat de boerderij "jaren geleden werd afgebroken".¹⁹ Op de plek waar 't Houten Kraantje ooit lag, is nu een hotel gesitueerd.

De broers Hattinga vermeldden hofstede 't Houten Kraantje (Houte Kraantie) op hun kaart van Walcheren uit circa 1750. Het boerenbedrijf had zeker vóór 1765 tevens de functie van herberg. Volgens Kesteloo werd de boerderij zelfs al in 1748 'uitspanning' genoemd.

In het blad *De Wete* van de Heemkundige Kring Walcheren werd eens een smeug verhaal gepubliceerd over een aantal gasten van 't Houten Kraantje. Zij raakten slaags met het personeel van de buitenplaats Huys ten Duyne...²⁰

Noten bij deel 1, Neh. No 210

1. Zeeuws Archief (ZA), Rechterlijke Archieven Zeeuwse Eilanden (RAZE), gerecht van Oostkapelle, inv.nr. 1166, fol. 179. Zie ook: Polder Walcheren, overloper van de Vijf Ambachten van Walcheren (1635), inv.nr. 286, fol. 240. Willem Laureijssse kennen we van historisch onderzoek naar een ander Oostkapels buitenverblijf, zie: Jaco Simons, 'Het Huys ten Duyne', in: *Nehalennia*, winter 2015. Loureijss was in 1642, in zijn functie van diaken van de kerk van zijn dorp Oostkapelle, betrokken

bij de verkoop van een stuk land van plaatselijke Armenzorg. Dit perceel en het landhuis dat er op stond, zouden later de basis vormen van het Huys ten Duyne.

2. Jaco Simons Siereveld, 'Hof Wulpenburg', in: *Arneklanken*, jaargang 20, nr. 1.
3. ZA, Polder Walcheren, inv.nr. 290, fol. 240.
4. De naam Crane werd op diverse manieren gespeld: Craene, Craan, Craen, ook met *de*, *de la* of zelfs *d'* ervoor.
5. ZA, RAZE, weeskamer van Middelburg, inv.nr. 115a, fol. 135vo.
6. ZA, Collectie Zeeuwse Genealogieën (CZG), inv.nr. 234.
7. Jaco Simons, Hof Zwanenburg, in: *De Wete*, 2007.
8. ZA, Rekenkamer van Zeeland (RvZ), Rekenkamer 'D', inv.nr. 59270, fol. 7vo en 66.
9. ZA, RvZ, Rekenkamer 'D', inv.nr. 59541. Maria woonde bij haar overlijden 'Bij de Dambrug'.
10. ZA, Familie Mathias- Pous-Tak van Poortvliet, inv.nr. 374.
11. Zie <http://www.vocsite.nl/schepen/>
12. N. Visscher, *Speculum Zelandiae*, Amsterdam 1668. Herdruk, Amsterdam/Schiedam 1973.
13. ZA, Polder Walcheren, inv.nr. 942, fol. 83.
14. Zie www.hanleune.nl en ZA, Staten van Zeeland, inv.nr. 1670, fol. 149 vo en inv.nr. 678 (11-5-1677). Ook: CZG, inv.nr. 246.
15. ZA, RvZ, Rekenkamer 'D', inv.nr. 59411, 18 augustus 1685; maar ook 17 augustus 1686 wordt genoemd, in RvZ, Rekenkamer 'D', inv.nr. 59421.
16. ZA, Polder Walcheren, inv.nr. 944, fol. 817vo.
17. ZA, CZG, inv.nr. 94.

Noten bij deel 2

1. ZA, Polder Walcheren, inv.nr. 944, fol. 984. RAZE, inv.nr. 1169, fol. 176vo.
2. Zie: http://www.academia.edu/2739838/Vakgroep_Nieuwe_Geschiedenis_Academiejaar_2008-2009.
3. ZA, RvZ, 'Rekenkamer 'D', inv.nr. 60191.
4. ZA, Polder Walcheren, inv.nr. 945, fol. 294; in dit inventarisnummer is fol. 294 abusievelijk tussen fol. 313vo en 314 geplaatst.
5. ZA, RAZE, inv.nr. 1171, fol. 146vo.
6. Zie voor gedetailleerde informatie: www.archeologiewalcheren.nl.
7. P.J. Blok en P.C. Molhuysen, *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, deel 7, p. 166, Leiden 1927. Zie ook: 'Archief' (Koninklijk Zeeuws Genootschap der Wetenschappen), januari 1969, p. 21.
8. ZA, RAZE, inv.nr. 1171, fol. 205vo.
9. ZA, RAZE, inv.nr. 1174, fol. 17vo; Polder Walcheren, inv.nr. 948, fol. 129.
10. ZA, RAZE, inv.nr. 1174, fol. 142vo; Polder Walcheren, inv.nr. 946, fol. 50vo.
11. Memorie van successie, inv.nr. 391, nr. 6/116. (1826).
12. ZA, Kadastrale leggers van Oostkapelle.
13. Jaco Simons Siereveld, 'Delflust, later 't Hollands Hof', in *Arneklanken*, jaargang 17, nr. 3.
14. ZA, RAZE, inv.nr. 1149, fol. 164vo.
15. Memorie van successie, inv.nr. 472, nr. 4/761. (1874)
16. Zie voor gedetailleerde informatie: www.archeologiewalcheren.nl.
17. Waarom Lourens Crane bij de naamgeving het bijvoeglijk naamwoord 'houten' gebruikte, is niet duidelijk geworden.
18. De eigenaren van het Huys ten Duyne zijn te vinden in: Jaco Simons, 'Het Huys ten Duyne', in: *Nehalennia*, winter 2015.
19. H.M. Kesteloo, Oostkapelle in woord en <http://www.hkwalcheren.nl/pdf/10.01.2012>, beeld, 1909, p. 130. Herdruk 1936, p. 15.
20. Zie: 17:04 DeWete 40 4 Ongenodegasten.pdf